

Belevenissen rondom Eefde tijdens de bezettingsjaren

Door G.J. ter Mull/De Voet Dwars

Het was omstreeks 20 mei 1940 toen ik als militair de dienst verliet en met de meeste andere landgenoten een nieuwe weg moest zoeken in een overwonnen land. Nooit hadden we kunnen denken wat ons te wachten zou staan in de tijd dat nazi Duitsland hier regeerde.

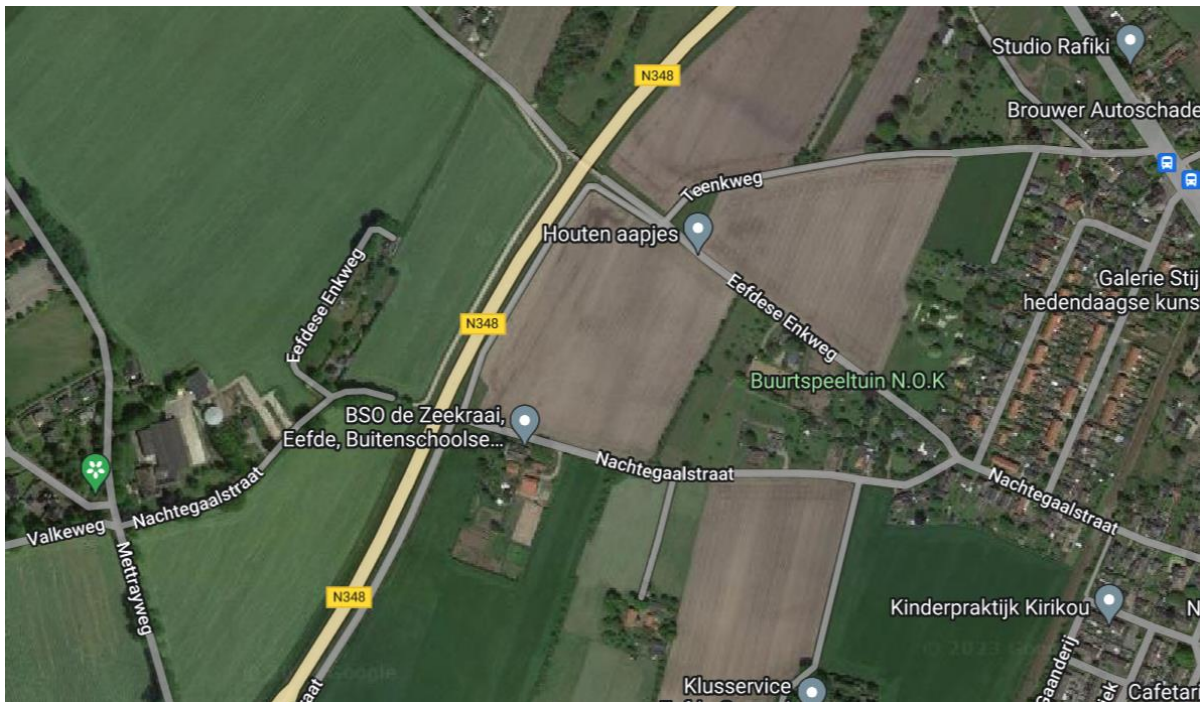
Als ex-militairen moesten wij ons gereed houden om bij eventuele ongeregeldeheden geïnterneerd te worden in Duitsland. Wantrouwend en onzeker namen we ons oude beroep weer op, maar wel met de nodige reserves, want je wist niet wat je boven het hoofd hing.

Reeds in het eerste oorlogsjaar kwam een oproep voor "*Arbeidsinzet*", bestemming Brandenburg. Deze werd gevolgd door vele andere, daar ik vanzelfsprekend niet ging. Zodoende werd ik voor de tweede keer onderduiker. De eerste keer was na de demobilisatie, vanwege de mogelijkheid om voor internering te worden opgeroepen. Ik hield me toen zoveel mogelijk gedekt thuis tot het tijdstip dat afgekondigd werd dat er geen internering van het Nederlandse leger zou plaats vinden.

Daar er nu voorzichtiger gehandeld moest worden dan de eerste keer was overnachten in het oudershuis er voorlopig niet meer bij. Maar vindingrijk als men werd, was er spoedig een bejaarde alleenwonende dame gevonden, die grote angst had voor nachtelijk overtrekkende bommenwerpers [...]. Twee verlegen geraakte mensen hadden elkaar voor de nacht gevonden; ze woonden op een steenworp afstand van een Duits militair hospitaal. Overdag was ik wel thuis en werkte, evenals mijn vader, als tuinman.

In die tijd kreeg iedereen een bevel om de radio die men had in te leveren. Zulks omdat men angst had dat men naar de Engelse zender of radio Oranje zou luisteren. Met tegenzin werd dat door ons gedaan, want we hadden eerder bij een vordering geen koper en tin ingeleverd en we wilden huiszoeking zo lang mogelijk voorkomen. Veel later bleek ons dat dorpsgenoten, trouwe leden van het verzet, waarschuwingen deden rondgaan in welke wijken razzia's zouden worden gehouden.

Als onderduiker werd ik ook van bonkaarten voorzien, alhoewel ik die persoonlijk niet nodig heb gehad wat levensmiddelen betreft, want wij konden veel uit de tuin halen.

Onze werkzaamheden waren van dien aard dat we er andere mensen mee konden helpen. We woonden namelijk in de driehoek tussen de Nachtegaalstraat en de Eefdese Enkweg, buiten de bebouwde kom van Eefde, en hadden nogal wat grond bij huis.

Gevaarlijk voor ons was ook de dicht bij huis liggende spoorbaan Deventer Zutphen. Al was de nacht dan veilig geregeld, de dagen werden steeds zorgelijker; we moesten ons werk zo indelen dat ik aan het oog van de vijand onttrokken was.

Toen de deportatie van joden op gang kwam leek het eerst of de aandacht van de Duitsers voor onderduikers iets ging verslappen. Het verraad door NSB-ers nam echter toe.

Het laatste oorlogsjaar, 1944, bracht voor de mensen in het westen de hongervinter en voor ons de 'zorgenwinter'

De bombardementen werden intensiever; de schuilkelder moest steeds meer worden opgezocht en je moest weer meer oppassen om aan het oog van de Duitsers, de landwacht en de NSB-ers te zijn onttrokken. Ze waren steeds beter met het doen en laten van de bevolking op de hoogte. Daarom kon ik niet meer werken en was ik aan de schuilplaats in huis (want het was niet meer mogelijk om heen en weer te lopen) of aan de schuilkelder in de tuin gebonden. Deze schuilkelder in de tuin moest worden vergroot en versterkt.

Toen daar aan werd gewerkt en alles nog open lag, kwam er een Duitse munitietrein langs van 57 wagons. Enkele verkenningsvliegtuigen doken tot vlak boven de trein en schoten die in brand. De [grootste hel](#), buiten mijn diensttijd, hebben we toen meegemaakt [..]. Bommen, projectielen en munitie kregen we onder de blote hemel te verwerken. Gelukkig hebben we deze gebeurtenis overleefd en de schuilkelder, die we vaak zouden moeten gebruiken, werd snel afgebouwd.

Er werd toen vlak bij ons huis zwaar afweergeschut opgesteld, hetgeen natuurlijk ook spoedig ontdekt werd. Er werden toen scherfbommen afgeworpen. Op een keer bij zo'n aanval dook vlak bij ons huis een passerende evacu e in een bouwvoor. Maar zijn ene been kreeg hij niet zo gauw mee en daar kwam een scherf in. Zelf wilden we nog uit huis naar de schuilkelder vluchten, maar we kwamen niet verder dan de mestvaalt. Daar doken we in met alle gevolgen van dien [..].

Na ons later een schoonmaakbeurt te hebben gegeven gingen we, nog nascheldend op de moffen, onze maaltijd weer hervatten. We waren toen toch dankbaar het huis verlaten te hebben want ter hoogte van de plaats waar mijn vader zat stond een grote scherf in de muur.

Toen ik een andere keer weer uit mijn schuilplaats in huis naar de schuilkelder moest vluchten vanwege een treinbeschieting had ik het gevoel dat ik bijzonder voorzichtig moest zijn met het te voorschijn komen. Pas na geruime tijd keek ik om de hoek en zag een Duitser met de handen op zijn knie en naar binnen kijken. Of hij mij niet gezien heeft, of mij niet wilde zien, is altijd een raadsel gebleven [..].

De tijd was nu zo gevaarlijk geworden dat ik me thuis op de hooizolder moest schuilhouden, met een uitwijkmogelijkheid naar een andere plaats. Er kwamen nog wel eens Duitsers en landwachters aan de deur om eieren te kopen. Daar er een dakpan iets was opgeschoven had ik zicht op de deur en kon ik zien of er gevaar dreigde. Hier zat ik ook tijdens het Bombardement op Zutphen .

Het was er lang niet warm zodat ik er overdag ook bezig moest blijven. Iedereen met een stukje tuingrond verbouwde toen bijna wel wat tabak. Ongeveer dertig pond heb ik daar gesneden, vlak voor een piepklein raampje. Vermoedelijk is deze tabak niet allemaal opgerookt.

Toen de oorlogshandelingen nog heviger werden vloog er 's avonds en 's nachts steeds een verkenningsvliegtuig om de vijand in de gaten te houden. We voelden ons daar echt veilig bij, het troetelnaampje was dan ook "*Nachtzuster*". Maar op een keer liep het anders en er werd een

zware tol geëist toen er een trein op de spoorlijn was. Er werd geschoten en er viel een bom. De trein was niet geraakt, maar er was wel een voltreffer in een blok van vier woningen. In het aardedonker 's morgens om half vijf ging een van de huisgenoten in de richting van het onheil.

Bij een gezin van vijf personen waren ze allemaal dood; toen het licht werd bleek er nog een zesde dode te zijn en een zevende. Deze laatste, een vader van veel kinderen, woonde er tegenover en was voor het raam doodgeschoten. Dicht bij ons huis werden nog menselijke lichaamsdelen gevonden [..].

In dezelfde tijd stortte er 's avonds een Geallieerd vliegtuig in de omgeving van ons huis neer. Direct kwam er een zoekactie op gang, hoofdzakelijk door Landwachters. Waar wij woonden lagen de Nachtegaalstraat en de Eefdense Enkweg ongeveer 70 meter uit elkaar. Al schreeuwend hield men van de ene weg contact met anderen op de andere weg. Daartussen zaten wij in de schuilkelder.

In het licht van het brandende vliegtuig zagen we iemand over de grond kruipen, dat was even een benauwd ogenblik. Later bleek het een piloot te zijn, die, naar men zei, door de ondergrondse weer terug naar Engeland is geholpen. Een tweede zou zich met de schietstoel hebben bevrijd, terwijl de derde het leven had gelaten vlak bij het brandende vliegtuig. Als afschrik voor de bevolking werd het nuttig geacht het lijk vier dagen te laten liggen; zo waren de manieren van nazi-Duitsland.

In de nazomer kwam de OT (Organisatie Todt) om stellingen te maken langs de IJssellinie tegen de naderende vijand. Hiermee werd mannelijk Nederland ook onder controle gehouden, voor zover men nog niet op de een of andere manier elders was tewerkgesteld. Mannen van 16 tot 60 jaar moesten voor dit werkproject van de Duitse weermacht werken. Aan de oproep werd goed voldaan, want men kon kiezen tussen uitzending naar Duitsland of werken voor de IJssellinie.

Met de bevrijding in zicht werd alles nu een ware bende. Paarden werden gevorderd, boerenknechten moesten vrachten rijden, fietsen werden gevorderd of gestolen, Dit gebeurde eerder ook wel, maar nu op veel groter schaal.

Zelf vloog ik als onderduiker zowat tegen de muren omhoog [..]. Ik wilde niet altijd genadebrood eten, en zag toen kans om ingedeeld te worden bij de ziekenploeg van de OT. Daar was geen enkele controle, er werd niet naar namen gevraagd men ging er gewoon tussen lopen. Een oud Duits mannetje was met toezicht belast en die werd beduveld bij het leven. En

zo kwam splinter door de winter en ontsprong ik de dans als een insect met een geregelde gedaanteverwisseling.

Toen de Duitsers uiteindelijk als laatste wapens ook nog de V I en V 2 in de strijd wierpen kwam er van die kant, ook nog allerlei ellende. Omdat de V I vaak verongelukte voor deze op de plaats van bestemming was, was de schade door de ontploffende bomladingen enorm. Glas ruimen, gaten dichten, dakpannen hangen werd dagelijks werk tot de bevrijding.

Ik waagde in die laatste tijd ook meer en zo waren we eens aan het dakpannen hangen bij een groot huis. Het was wel gevaarlijk en eigenlijk ook spannend, maar er moest geholpen worden. Het huis lag ruim honderd meter van de witte brug over het Twenthekanaal. Terwijl de Duitsers overal massaal aan het terugtrekken waren, waren wij met de laatste tien dakpannen bezig. Ineens was er een enorme explosie en werd de brug opgeblazen. Alle dakpannen lagen weer beneden, behalve de paar waarop ik lag.

Meteen kwamen er fluitend grote stukken beton en brisant naar beneden.

Nauwlettend moesten we toezien dat we niet werden getroffen want uitwijken was niet mogelijk. Een groot stuk brisant kwam recht op mijn vader af. Hij kon gelukkig nog net onder de dakgoot duiken en bracht het er van af met een verbrande hand.

Na enkele zware dagen en nachten, met branden, zware verliezen en vernielingen waren we eindelijk op 5 april 1945 bevrijd. Er was toen een zware last van ons afgevallen. Geen mensen meer uit het westen half verhongerd en uitgeteerd, met oude fietsen of kinderwagens die nauwelijks de boeren in de Achterhoek konden bereiken. Geen avondklok, geen verduistering en later geen massieve fietsbanden meer. Om maar iets te noemen. De fietsen behoeften ook niet meer op de kop, opdat we om de beurt konden draaien om wat licht te hebben.

Uitbundig werd er feest gevierd, men verkeerde in een ware bevrijdingsroes. Nog een maand en de Duitsers capituleerden op 5 mei 1945.

Ook Gorssel had zware verliezen geleden, we waren leeggeroofd en verarmd. Maar toch konden we blijmoedig aan de opbouw beginnen..